

TANULMÁNYOK

ŠTEFAN ŠUTAJ

Szlovák–magyar történelmi párhuzamok és konfliktusok (a nemzeti történelmek közép-európai kontextusban) avagy a közös szlovák–magyar szövegek írásáról¹

Együttműködés és konfliktusok – az összetett szlovák–magyar kapcsolatok és történetírások alapvető dimenziói a 20. században és a 21. század elején. A közös vagy különálló szlovák–magyar, magyar–szlovák történelem kérdéséhez számos történész hozzászólt már. Mi az, ami a közös történelem szempontjából fontosnak számít? Az államiság, az adott nemzethez tartozás, az etnicitás, a közös sors, a közös szerencsétlenségek, a diktatúrák, a háborúk, amelyek során a múltban együtt tartottunk vagy egymással szemben álltunk? Kik vagyunk „mi” és kik azok az „ők”? Mi a szlovák és mi a magyar történelem? Kié volt és kié ma?

Bizonyára sokan egyetértünk abban, hogy elsősorban a történelmi események interpretációja különbözik. A közös történelem anamnézisének elkészítése a szereplők sokaságának nyilatkozatai alapján rendkívül nehéz, sőt rövid terjedelemben csaknem lehetetlen. Komplex helyzetértékeléssel eddig még senki sem próbálkozott, bár léteznek már apró, ámde találó elemzések. Roman Holec megjegyezte, hogy „ezerévnnyi (állítólag) közös történelemre immár csaknem száz évnnyi teljesen különálló történelem jut”. A „közös történelem” értékelése során arra a következtetésre jutott, „hogy a közös múlt a szlovákok és a magyarok esetében mítosz”, de azon elmélkedik, hogy vajon ennek oka az, hogy „a közös múlt nem működik”, vagy az, hogy „a közös múlt nem létezik”.² Tekintet nélkül a lehetséges és sokrétűen magyarázott okokra, abban valószínűleg egyetértünk, hogy a közös múlt létezik, de annak percepciója nem működik. A történelemről folytatott közös viták során a történészek véleményét befolyásoló állandó tényező a vitázók etnikai hovatartozása, nemzeti látásmódja, sőt időnként a nacionalizmus általi stigmatizáltsága. A közös szlovák–magyar szövegek elkészítése során is elkerülhetetlenül felmerült az etnikai hovatartozás általi „eleve elren-

¹ A tanulmány a szlovák és magyar történészek közös szövegéhez írt előszó munkaverziója alapján készült.

² Holec, 2013. 11–12.

deltség”. Ezen a téren a szlovák–magyar kommunikáció egyik kulcsfontosságú pontjának az empátiának kellene lennie. Képesek vagyunk-e érzékelni a másik fél szempontjait? Magyar részről ez mindenekelőtt a sérelem, az igazságtalanság érzése, amely számos megállapítást átszól a Magyarország jelenlegi határainak kialakulását befolyásoló események értékelése során, beleértve mindkét 20. századi békekonferencia értékelését is. A „saját” és az „idegen” sérelmekre való reflektálás mértéke a történelem objektívizálásának fontos tényezője.³

Tekintet nélkül arra, hogy önmagamot inkább olyan történésznek tartom, aki az európai történelemszemléleten és a modern társadalom- és humán tudományokkal való együttműködésen alapuló „modern” történettudomány közös elméleti és módszertani feltevéseiből merít, egy olyan szerzői kollektíva élén találtam magamat, amelynek az a feladat adatott, hogy megalkossa a két történetírás nézőpontját, amelynek során az összehasonlítás domináns elve az etnicitás. Ennek bizonyítéka, hogy a magyar történetírást szlovákiai magyarok is képviselik (míg a szlovák történetírást a magyarországi szlovákok nem reprezentálják). A szlovák szerzői kollektívában azonban szlovákiai magyarok nincsenek, és a magyar szerzői kollektívában sincsenek magyarországi szlovákok. Annak ellenére, hogy a szlovák szerzői vonal ugyan csírájában az elődöknek a magyarokkal és később a csehekkel közös államalakulatban való együttéléséből fakadó régi traumáira épít, elődeinktől eltérően az ezen alakulatokhoz tartozást nem érzékeltük hendikepként, a „nemzeti történet” és annak „csomópontjai” megírásának minden előnyével és hátrányával.⁴ Arra törekedtünk, hogy az egyes tanulmányok kitörölhetetlenként és elvitathatatlanként értelmezzék a szlovák részvételt mindazon államalakulatok építésében, amelyekben a szlovákok éltek, azok megszűnését pedig hasonlóképpen, az új szlovák államiság és az európai társadalom építéséhez vezető szükséges lépésként. A 20. századi szlovák történelem koncepcióira nemcsak a szlovák–magyar, hanem a cseh–szlovák viszony is befolyással volt, amelyben, ahogy azt Michal Kopeček Joseph Zácek 1969-es munkájára hivatkozva írja, a cseh történelmet csehszlovák történelemként értelmezték, „...a szlovák történelmet pedig csak a csehországi fejlődés függelékeként. Valódi cseh–szlovák történelmi tudat, amely az emberek minden releváns csoportja esetében közös lett volna, soha, Csehszlovákia létezésének egyetlen pillanatában sem létezett.”⁵ Amikor 1965-ben, a kulturális örökséggel összefüggő problémák megoldása során a kölcsönös történelmi kapcsolatokról esett szó, a magyar fél

³ Lásd: Zeľová–Bačová–Šutaj–Výrost, 1992.

⁴ Lásd: Hudek, 2010. 15–19.

⁵ Kopeček, 2013. 29.

azt az álláspontot képviselte, hogy a magyar és a szlovák nemzet közös történelméből kell kiindulni. *A szlovák–magyar történelem magyar koncepciójával kapcsolatos álláspont*⁶ szerint, amelyet Ľudovít Holotík dolgozott ki, a magyar elképzelések alapján ennek a tézisnek kellett volna megalapoznia „mindannak a nagy kulturális és történelmi örökségnek a birtoklását, amellyel a magyar nép rendelkezik”. Az *Álláspont...* szerint a közös szlovák–magyar történelemre vonatkozó magyar tézis nem felel meg a valóságnak. „A történelemnek két aspektusa van. Egy objektív és egy szubjektív. Bár a szlovákok objektíven a magyarokkal közös államban éltek, a közös kulturális és történelmi tevékenység e múlt során is mindenekelőtt a csehek és a szlovákok között működött [...] úgyhogy ebből a szempontból a szlovákok és a csehek közös történelméről beszélhetünk,” nem pedig közös szlovák–magyar történelemről.

Az ilyen értékelés során két szempont játszott szerepet, a Ľudovít Holotík által is említett objektív valóság figyelmen kívül hagyása és a közös cseh–szlovák történelemnek a csehszlovakizmus koncepciója szellemében, marxista–leninista formában történő modellezése. A másik szempont a marxista történetírás alapelve volt, amely osztályszempontokra támaszkodott.

Kialakulása és fejlődése során a szlovák történetírás az uralkodó ideológiák hatására szisztematikusan megszabadult a történelmi örökségtől. A szlovák nemzettudat magyarelles irányultsága és e nemzettudatnak a magyar történelmi örökséggel való konfliktusban történő kialakulása az 1918 előtti Magyarország történelmének, mint olyan történelemnek az elutasításához vezetett, amelynek részét képezték a szlovákok is. Hasonlóképpen a cseh politikai környezettel való kulturális konfliktusok a cseh–szlovák történelmi örökség elutasításához vezettek. A „magyarországi” hagyományt és a „közös” szlovák–magyar történelmet először a cseh–szlovák közös motívum váltotta fel, majd a saját történelemmel kapcsolatos izolacionista nézőpont, amely Szlovákia területének más államalakulatokhoz való csatlakozása ellenére a szlovák történelmet „független” térségként kezelte, amelynek kitűzésére „idegen” államalakulatok etnikailag vegyes területének keretén belül került sor. A szlovák történelmet ebben a keretben a függetlenség fémjelezte, és a szlovák történészek mintha lemondtak volna a közös történelmi keretről abban a korszakban, amikor más államalakulatokat építettek, amelyeket azután ezen államok domináns nemzetei kizárólag saját történelmükként érzékeltek, ami alól nem képez kivételt a jelenlegi nézőpont sem. A valósághoz, valamint a történelmi események és a közös történelem reális és objektív érzékeléséhez való visszatérés, az összetett viszonyok és

⁶ NA ČR. Praha, f. KSC – Predsedníctvo 02, sv. 136, a. j. 145_4.

sérelmek miatt, ahogy már Roman Holec is jelezte, bonyolult, sőt lehetetlen volt. Kiindulási pontunk a közös, eltérő és egymás mellett zajló történelem tézise volt. Az egymás mellett zajló annyit jelent, hogy egymást nem befolyásoló.

A *Szlovák–Magyar Történész Vegyesbizottság* tagjaiként, amelynek Szarka Lászlóval együtt társelnökei is vagyunk, azzal a kihívással szembesültünk, hogy beteljesítsük a „nem működő” közös múlt és történetírásaink perspektivikus jövőjének vízióját, és nyitott együttműködéssé és egyben konfrontációvá alakítsuk át azt.

A történelem „tulajdonjogának”, a történelem iránti igény problémájának a megoldása annak árán, hogy másoknak ebben a történelemben játszott szerepe marginalizálódik; a saját történelem egy részétől való elidegenedés (lemondás) problémájának megoldása, mivel az nem a dicsőséges múltban a saját pozícióról alkotott idealizált elképzelés szerint, a társadalom minden érdekelt összetevőjének és eszmei vagy szellemi áramlatának megaláztatására zajlott – lehetetlen. Az egyetlen lehetséges megoldás az együttműködés, a kommunikáció volt és az abból eredő próbálkozás, hogy egymás mellé helyezzük, átfedésbe hozzuk a szlovák és a magyar történészek hasonló vagy eltérő kölcsönös értelmezéseit. Ezen az úton indultunk el a történelmi Magyarország, a mai Magyarország, Cseh-szlovákia és Szlovákia történetére, valamint az ezzel a történelemmel kapcsolatos szlovák és a magyar pozíciókra vonatkozó közös szlovák–magyar szövegek megalkotása során.

Az utóbbi években intenzívebbé váltak a szlovák és a magyar történészek közötti kapcsolatok. A *Szlovák–Magyar Történész Vegyesbizottság* keretében tudományos konferenciák és kisebb-nagyobb problémákkal rendszeres találkozási zajlottak. Közös kiadványok születtek, sor került közös könyvbemutatókra, olyan könyvekére, amelyek a határ mindkét oldalán megjelentek, sőt nyilvános viták is zajlottak Szlovákiában és Magyarországon a pozsonyi és budapesti kulturális intézetek közreműködésével. Ennek ellenére elmondható, hogy a szlovák–magyar diskurzusból hiányzik a nyílt vita. Elsősorban a különböző nézetek képviselői között a folyóiratok hasábjain folytatott viták hiányoznak.

A szlovák és a magyar történetírás soha nem fogalmazta meg egyértelműen a kölcsönös diskurzus súlyponti kérdéseivel kapcsolatos álláspontját. Bizonyára azért sem, mert a feltett kérdésekre az egyes történetírásokon belül sem léteznek egységes válaszok. Nincs kétség afelől, hogy erős befolyást gyakorol egymásra a két nemzet történelme és nemcsak egy közös államalakulaton belüli, hanem egymás melletti létezésük is. Hasonló mechanizmusokat figyelhetünk meg az intézmények működésében, a népesség, a társadalom, a kultúra fejlődése terén, sőt az állami politikai szervezeti egységek felbomlásának vagy integrációjának a módjában is a 20. század során.

Nemcsak a történelem-megítélés közép-európai dimenziójának jellemző vonása a politika és az ideológia beavatkozása a történelem értelmezésébe. Az uralkodó ideológiák és az uralkodó politikai csoportok igyekeznek a történelem értelmezését hozzáigazítani saját politikai céljaikhoz. Ez nem kizárólag a szlovák és a magyar kutatási és politikai területre érvényes. Az uralkodó elit állami és politikai érdeklődése nem áll meg a történetírások kapuja előtt, és a történészeknek reagálniuk kell a politikusok azon törekvéseire, hogy behatoljanak a múlt értelmezésének területére, akár közvetlen módon, akár politikai szimbolika használatával, emlékművek, szobrok vagy emléktáblák állításával.

A szlovák–magyar diskurzusban a politika ezen érdeklődése akkor mutatkozott meg, amikor a Szlovák Köztársaság és a Magyar Köztársaság miniszterelnöke 2007. június 14-én a 14 pontos „*Common Past, Common Future – in the Mirror of Common Projects*” (Közös múlt, közös jövő – a közös projektek tükrében) elnevezésű program keretében megállapodott abban, hogy a történelemoktatás céljára szükség van közös oktatási szövegek megalkotására. Megállapodtak abban is, hogy a tankönyv elkészítésével a *Szlovák–Magyar Történész Vegyeshbizottságot* kell megbízni.⁷ A szlovák oldalon kezdetben a politikai struktúrák számára nem volt világos, hogy külön bizottságot kell-e felállítani, amelyet az oktatási minisztérium jelölne ki, vagy a bizottság alatt a már létező *Szlovák–Magyar Történész Vegyeshbizottságot* kell érteni. Ez a bizottság már 1993 óta működik a történészek szakmai, független, professzionális csoportjaként. Szlovák tagjait a *Szlovák Történészek Nemzeti Bizottsága* jelöli ki, amelynek megválasztására a *Szlovák Történelmi Társaság* közgyűlésén kerül sor.

A szlovák oldalon a *Szlovák–Magyar Történész Vegyeshbizottság* szlovák részének elnökét, Štefan Štutajt a Szlovák Köztársaság Külügyminisztériuma államtitkára, Oľga Algayerová 2007. szeptember 27-én kelt levelével bízták meg az oktatási szövegek összeállításának szlovák részről történő koordinálásával.

⁷ Ezt a média úgy értelmezte, hogy a politikai döntésnek olyan tartalmat tulajdonított, mintha egy közös tankönyv elkészítésére vonatkozna, amely a két oldalon egységesítené a történelem értelmezését, mégpedig annak ellenére, hogy maguk a politikusok, a megállapodás résztvevői nem zárták ki, hogy a történészek sok kérdésben nem fognak egyetérteni. (*Pravda*, 2007. 06. 19. Fico a Gyurcsány chcú zjednotiť výklad dejín [Fico és Gyurcsány egységesíteni akarja a történelemértelmezést]; *Sme*, 2007. 06. 18. Fico a Gyurcsány chcú jednotný výklad dejín [Fico és Gyurcsány egységes történelemértelmezést akar].) Emlékeztetni kell arra, hogy a *Szlovák–Magyar Történész Vegyeshbizottság* csatlakozott ugyan a közös kiadvány gondolatához (oktatási szövegek) és elfogadta a közös kiadvány elkészítésére vonatkozó politikai kihívást, de mindvégig független struktúraként, a két ország politikai vezetésének befolyásától mentesen működött. Egyben szükséges megállapítani, hogy tekintet nélkül arra, milyen kormányok működtek a két országban, ez idáig nem érzékeltünk jelentősebb kísérleteket a munkánkba való beavatkozásra.

A magyar oldalon a magyar történészek munkájának koordinálásával a bizottság magyar részének elnökét, Szarka Lászlót bízták meg.

A közös monográfiák elkészítésének gondolata hosszú ideje latolgatás tárgya volt a történész vegyesbizottságban. Kétségtelenül támogató motívum volt a francia és a német történészek közös témáknak szentelt kiadványa. Ez a tankönyv ugyan inspiráló volt, de annak modellje, az európai történelem közös értelmezése, a szlovák és a magyar történészek gondolkodásában nem vált dominánssá. A „közös” történelemmel kapcsolatban közös álláspont kialakításának a lehetőségét fontolgatták. Már önmagában ez a fogalom is problematikus volt, mert ahogy már említettük, a „közös” történelem gondolata nem korrekt megnevezése a kutatás tárgyának.

A szövegek elkészítésével elsősorban a *Szlovák–Magyar Történész Vegyesbizottság* ülésein foglalkoztak. Ez szervesen kapcsolódott a bizottság korábbi tevékenységéhez. Az üléseket mindig a közös témáknak és az azonos vagy eltérő értelmezéseknek szentelték. Közvetlenül az oktatási szövegek elkészítésének kérdésével a *Szlovák–Magyar Történész Vegyesbizottság* több ülésén is foglalkoztak. Az első, amelyre 2007. június 14-én Budapesten került sor, közvetlenül a miniszterelnökök találkozója előtt zajlott. Ezen az ülésen a szlovák és a magyar történelemmel és azok kölcsönös átfedéseivel foglalkozó munkák szélesebben értelmezett koncepciójáról esett szó. A bizottság korábbi tevékenységéhez kapcsolódó megfontolások közös dokumentumkötetek kiadásának támogatására, közös oktatási szövegek elkészítésére, a történelem, az irodalom és más humán tudományok átfedéseire, valamint az egyes történelmi korszakok párhuzamos elemzésének elkészítésére irányultak, amelyek megalkotásával mindkét oldalon neves történészeket bíztak volna meg.⁸ A társadalmi nyomás azonban a közös tevékenységeket egy közös kiadvány irányába mozdította el (amely először a tankönyv nevet kapta, majd a történész vegyesbizottság tagjainak a szlovák és a magyar történelemkutatás állapotára vonatkozó „reális” nézőpontja, valamint a szlovák és a magyar történetírás átfedéseinek, továbbá a kölcsönös kommunikáció lehetőségeinek kiértékelése nyomán „oktatási szövegeknek” nevezték el). Azonban a közös vita alapjainak megteremtésére irányuló törekvés, amely során egy párhuzamos tanulmányokat tartalmazó kiadvány formájában rögzítették volna a megismerés jelenlegi állapotát, a két történetírás közötti különbségeket és a konfrontáció mértékét, a két oldalon nem talált támogatásra. A cél „közös” szövegek megalkotása lett.

⁸ A *Szlovák–Magyar Történész Vegyesbizottság* álláspontja a közös tankönyv kérdésében. (Kivonat a *Szlovák–Magyar Történész Vegyesbizottság* XII. ülésének jegyzőkönyvéből, 2007. 06. 14., Budapest) – az anyag Štefan Šutaj személyes archívumában található.

2008. február 7-én Kassán, a bizottság XIII. ülésén megállapodás született a „tankönyv” elkészítésének néhány részletéről. A bizottságok és azok elnökei állandó kapcsolatban álltak egymással, intenzívebbé váltak a bizottság vezetése és tagjai közötti kapcsolatok és megkezdődött a kiválasztás fázisa. Kiválasztásra került a szlovák és a magyar történelem 15 kulcsfontosságú területe. Ez időrendben a szlávok és a magyarok Kárpát-medencébe érkezésétől napjainkig tart, a további témák pl. a magyar állam kialakulása, a magyarországi társadalom etnikai, regionális és városi struktúrájának kialakulása, a Habsburg-ellenes rendi felkelések, a belső kolonizáció, az asszimilációs folyamatok, a nemzeti mozgalmak kialakulása, a történelmi Magyarország szétesése és az utódállamok létrejötte, az 1938–1948 közötti évtized kérdésköre és a fejlődés a kommunista rendszerekben.

A kezdeti politikai optimizmus ellenére meg kell állapítanunk, hogy a szlovák oldalon a két ország miniszterelnöke által megkötött politikai megállapodást követően a csend időszaka következett. Ján Mikolaj oktatási miniszter, akinek tárcájához a kiadvány elkészítésének tartoznia kellett volna, a megállapodással és a projekttel kapcsolatban nyilvánosan bizalmatlanságának adott hangot. A munka csak akkor kezdődhetett meg, amikor 2008-ban a kérdéssel Dušan Čaplovič miniszterelnök-helyettes kezdett el foglalkozni. Egyúttal meg kell említeni, hogy a projekt támogatásra talált a Szlovák Köztársaság Magyarországon „szolgáló”, két, egymást követő nagykövetségénél, Juraj Migašnál és Peter Weissnél is. Hasonló megállapítással élhetünk Magyarország pozsonyi és kassai diplomáciai képviselete esetében is.

A projekt támogatására irányuló hajlandóságát a 2009. szeptember 10-én nyilvánosságra hozott 11 pontos programban Robert Fico és Bajnai Gordon miniszterelnökök is megerősítették, valamint további „hatóságok” a magyar és a szlovák oldalon. Az elkészítés folyamatát nagy médiaérdeklődés kísérte és kíséri úgy Szlovákiában, mint Magyarországon és Európa többi országában.

A projekt célja a történelmi fejlődés, valamint a szlovák és a magyar történelmi nézőpont áttekintésének megalkotása lett. A készülő munkának segédanyagként kellene szolgálnia a tanárok, a diákok, valamint a szlovákok és a magyarok történelme iránt érdeklődő nyilvánosság számára. Nem célja a jelenlegi tankönyvek felváltása, de alternatív segédszövegeket nyújthat a pedagógusok, diákok és a szakmai nyilvánosság számára, amelyek felhasználhatók lehetnek az oktatás folyamatának bizonyos fázisaiban. Egyben betölti a problémák, valamint a szlovák és a magyar történetírás közép-európai történelmi eseményekre vonatkozó felfogásbeli különbségei leltárának a fontos szerepét is, ami a két szomszédos történetírás további munkájának, vitáinak és együttműködésének feltétele. A kiadvány szakmai támogatói mindkét oldalon a tudományos akadémiák történet-tudományi intézetei lettek.

A projekt megvalósításának kezdeti fázisában (2009 januárjában) elkészültek az egyes tanulmányok tézisei, amelyeket a szerzők megküldtek a projekt koordinátorainak. A további fázisban sor került a szövegek első, nyers változatainak elkészítésére, amelyeket megvitattak a magyar partnerekkel. A két országból származó szerzőknek összesen mintegy 30 szabványoldal szövegterjedelem állt rendelkezésükre, majd a szövegekhez képeket, térképeket csatoltak. A fejezet bevezetőjének az adott kor alapvető jellemzését kellett tartalmaznia, amelynek közösnek kellett lennie. A középső résznek a legfontosabb történelmi események sajátosságaival és értékelésével kellett foglalkoznia. Minden szerző a kérdésre vonatkozó saját nézetét mutatja be. A befejező szövegrésznek az adott kérdéskörre vonatkozó eltérő és azonos értelmezéseket kellett összegeznie. A fő szöveget kronológia és a legfontosabb munkák bibliográfiája egészíti ki.

A 2008. február 6–7-i kassai ülés után a *Szlovák–Magyar Történész Vegyesbizottság* 2009. május 21–22-i győri és 2009. június 11–12-i rozsnyói ülésén sor került a szerzők találkozására. Ezekon az üléseken lezárásra kerültek az anyag jellegére vonatkozó viták és sor került a szerzők többségének kétoldalú találkozóira, amelyek témája a szövegek elkészítésének módja volt. A további találkozó Pozsonyban, a *SZTA Történettudományi Intézetében* zajlott, amelyen azok a szerzők vettek részt, akik nem lehettek jelen a rozsnyói találkozón.

A szövegek elkészítése rendkívül összetett volt. Elsősorban volt számos olyan kérdés, amelyben a történészek nem tudtak megállapodni. Az együttműködés minimális elve a közös bevezetés és befejezés megírása és a két történész párhuzamos szövegei voltak. Az együttműködés maximális elve egy közös anyag kidolgozása. E kettő között a megközelítések széles skálája áll, amelyet a projekt koordinátorainak egységes egészszé kellett összedolgozniuk.

Azoknak a történészeknek, akiknek további találkozóra volt szükségük, egy további vitafórumot szerveztünk 2009. november 12-én és 13-án Balassagyarmaton. A rozsnyói találkozó kivételével minden találkozóra a *Szlovák–Magyar Történész Vegyesbizottság* kezdeményezésére került sor, és finanszírozásuk nem a kiadvány kiadására nyújtott forrásokból történt.

Ezután következett a szerzők találkozója 2010. július 14-én és 15-én Budapesten. Ettől kezdve a meglévő problémákat a két koordinátor igyekezett megoldani a pedagógiai és kutatási tevékenységük keretében (szabadságuk idején is) sorra kerülő találkozásaik során. 2010 júliusában Budapesten megtörtént a szövegek nyers változatainak értékelése, és kölcsönös megállapodás után a szerzők számára elkészítették a szövegek kiegészítésére vonatkozó igényeket.

A tulajdonképpeni munkát bonyolította, hogy a két országból mintegy 40 történész vett részt benne, ami a koordináció szempontjából igen nehéz feladat. Többségében olyan emberekről volt szó, akiknek gazdag a programjuk és a te-

vékenységük, amelyeket pl. a találkozók előkészítése során nagyon nehéz összehangolni. Ezenkívül nehéz, érzékeny kérdésekről van szó. A feladat rengeteg energiát igényelt, a koordinátorok a munkakörükből eredő számos fontos feladat mellett, túlmunkában végezték. A kiadvány a benne szereplő egyes szerzők munkája lesz, nem pedig a történetírások reprezentatív értékelése, ami azt jelenti, hogy nem sajátítjuk ki magunknak a jogot arra, hogy a szlovák vagy a magyar történetírás nevében nyilatkozzunk.

Szlovák részről a nyers szövegek bizonyos részei megjelentek a *História* című folyóirat 2009. évi 1–2. számában. A szlovák tanulmányok bővített változatának angol verziója tudományos fejezetek formájában feldolgozásra került és megjelent a *Key Issues of Slovak and Hungarian History (A View of Slovak Historians)*⁹ című kiadványban.

A szerzői kollektíva tagjai egy részének utolsó találkozói közül említést érdemel a *Szlovák–Magyar Történész Vegyesbizottság* 2011. szeptember 6–7-i révkomáromi és 2011. szeptember 15-i budapesti találkozója, amely már a szövegek biztosításával és a kiadvány további attribútumaival foglalkozott.¹⁰ A további munka már a fordításokra, a szövegek jellegének, valamint a terminológia és a fogalmak egységesítésére, a bibliográfiára, a képek és térképek kiválasztására irányult. Tehát arra az „aprólékos”, ám végeláthatatlan munkára, amely a készülő kiadványnak sajátos jelleget és karaktert kölcsönöz.

Bízunk benne, hogy a szlovák és a magyar történészek közzétett munkái hozzájárulnak a szlovák és a magyar történelem és a szlovák–magyar kapcsolatok „nemzeti” olvasatának megértéséhez a történelem kisajátításának igénye nélkül, a kollektív emlékezetnek nevezett jelenség tiszteletben tartásával, a fogalmak és a terminológia magyarázatával, a nyelvi szokások és sajátosságok tiszteletben tartásával, a szlovák és a magyar történelem közötti párhuzamok keresésével.

A készülő kiadványnak olyannak kellene lennie, amely keresi a kölcsönös átfedéseket és értékeléseket, de tiszteletben tartja a jelképeket, kerüli a történelem mitizálását, törekszik az empátiára, nemcsak hasonló és eltérő értelmezéseket kínál, amelyeknek a „másik” oldalon meg kellene mutatniuk, hogy a történelemre tekinthetünk másképp is, mint az „nálunk” általában szokás. Nem próbál meggyőzni arról, hogy a történelmi eseményeket hibásan értékelik a „másik oldalon”, hanem megmutatja a képet egy másik szemszögből. Rá kell mutatnia, hogy az etnikai identitás tiszteletben tartása és érzékeny felfogása mellett az eu-

⁹ Šutaj, 2011. Szlovák részről a szerzői kollektíva további tagja Peter Zelenák volt. Sajnos két kollégánk, Milan Podrimavský és Marián Hronský már nincs közöttünk.

¹⁰ A szlovák–magyar oktatási szövegek összeállításával foglalkozó munkacsoport 2011. szeptember 15-i budapesti találkozásáról készült feljegyzés – Štefan Šutaj személyes archívuma.

rópai történelmi fejlődés az állami, etnikai, hatalmi és földrajzi-politikai jellemzők folytonosságának és diszkontinuitásának párhuzama. Ez a kiadvány egyben a szlovák és a magyar történészek arra irányuló próbálkozása, hogy „közös” történelmünk némely vitatott időszakának és a szlovák–magyar kapcsolatoknak az értékelésével hozzájáruljanak a közös vitához.

Rövidítések és irodalomjegyzék

1. Kiadatlan források

NA ČR

Národný archív Českej republiky. Praha, f. KSČ – Predsedníctvo 02, sv. 136, a. j. 145_4.

Štefan Šutaj személyes archívuma

A Szlovák–Magyar Történész Vegyesbizottság álláspontja a közös tankönyv kérdésében. (Kivonat a *Szlovák–Magyar Történész Vegyesbizottság XII. ülésének jegyzőkönyvéből*, 2007. 06 14., Budapest)

A szlovák–magyar oktatási szövegek összeállításával foglalkozó munkacsoport 2011. szeptember 15-i budapesti találkozásáról készült feljegyzés

2. Kiadott források

Pravda, 2007. 06. 19. Fico a Gyurcsány chcú zjednotiť výklad dejín

Sme, 2007. 06. 18. Fico a Gyurcsány chcú jednotný výklad dejín

3. Szakirodalom

Holec

2013 Holec, Roman: Befejezés nélküli bevezetés avagy Elmélkedés bevezetés helyett. In: Kollai István et al.: *Meghasadt múlt. Fejezetek a szlovákok és a magyarok történelméből*. Budapest, 2013.

Hudek

2010 Hudek, Adam: *Najpolitickéjšia veda. Slovenská historiografia v rokoch 1948–1968*. Bratislava, 2010.

Kopeček

2013 Kopeček, Michal: Historický výskum národných hnutí a koncept socialistického patriotizmu v Československu, Maďarsku a stredo-východnej Európe v rokoch 1956–1970. In: *Forum historiae*, (2013) 1.

Šutaj

2011 Šutaj, Štefan et al. (Baka, Igor-Čičaj, Viliam-Hronský, Marián-Kmeť, Miroslav-Kónya, Peter-Kowalská, Eva-Lukačka, Ján-Mrva, Ivan-Podrimavský, Milan-Ruttikay, Alexander-Segeš, Vladimír-Sikora, Stanislav-Škvarna, Dušan-Šoltés, Peter): *Key Issues of Slovak and Hungarian History (A View of Slovak Historians)*. Prešov, 2011.

Zeľová-Bačová-Šutaj-Výrost

1992 Zeľová, Alena-Bačová, Viera-Šutaj, Štefan-Výrost, Jozef: *Interpretácia slovensko-maďarských vzťahov v súvislosti s vybranými etnickými a sociálno-psychologickými charakteristikami. (výsledky na súbore učiteľov)*. Košice, 1992.

Fordította: Racskó Erzsébet